

حقوق و تکالیف شهروندی

شهروندی

۱- نتیجه شکل گیری نهاد حکومت در جامعه چیست؟

دانستید که هر جامعه برای اداره امور عمومی و مشترک خود به نهاد حکومت نیاز دارد (وقتی نهاد حکومت در یک جامعه شکل

می گیرد، روابط متقابلی بین مردم و حکومت پدید می آید) ۱

۲- منظور از واژه شهروندی چیست؟

۲) واژه «شهروندی» به همین روابط متقابل مردم و حکومت اشاره دارد. شهروندی ارتباطی است که افراد را به یک حکومت

مشخص پیوند می دهد و در نتیجه برای فرد و حکومت، حقوق و تکالیفی ایجاد می شود. ۲)

۳- منظور از حقوق شهروندی چیست؟ در روابط مردم با حکومت، شهروندان از حقوقی برخوردارند. حکومت مکلف است به آن حقوق احترام بگذارد و آنها را رعایت کند. (وقتی از حقوق شهروندان سخن می گوئیم، در واقع وظایف و تکالیف حکومت را نسبت به مردم بیان می کنیم) ۳) از سوی دیگر،

حکومت نیز حقی دارد و شهروندان موظف اند تکالیف خود را نسبت به کشور و حکومتی که تحت نظارت آن زندگی می کنند، ادا نمایند.

۴) قوانین هر کشور به ویژه قانون اساسی آن، حقوق و تکالیف شهروندی را معین می کند (اینابراین حقوق و تکالیف شهروندی

متناسب با قوانین بوده و از کشوری به کشور دیگر فرق می کند. هرچند امروزه شباهت های زیادی نیز در حقوق و تکالیف شهروندی در

جوامع مختلف مشاهده می شود. ۴- حقوق و تکالیف شهروندی در کجا مشخص شده است؟

صحیح یا غلط

حقوق شهروندی ۵- حقوق شهروندی طیف وسیعی از کدام حقوق را شامل می شود؟

حقوق شهروندی طیف وسیعی از انواع (حقوق سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و... را شامل می شود) ۵

در این بخش با برخی از انواع حقوق شهروندی بر پایه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آشنا می شوید.

۶- چند مورد از انواع حقوق شهروندی بر پایه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را

نام ببرید؟ ۴ مورد

۶-

• حق برخورداری از عدالت قانونی

۷) عدالت قانونی یعنی اینکه حکومت در وضع قوانین،

اجرای قوانین و نظارت بر اجرای قوانین بین شهروندان تبعیض

قائل نشود. ۷)

۷- عدالت قانونی یعنی چه؟

۸- پیامبر اکرم صلی الله در مورد عدالت قانونی چه می فرمایند؟

۸) ... امت های پیشین گرفتار و نابود شدند؛ زیرا وقتی اشراف آنها

جرمی مرتکب می شدند آنها را از مجازات معاف می کردند، اما

وقتی زبردستان آنها همان جرم را مرتکب می شدند آنها را به

شدت مجازات می کردند. ۸)

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

صحیح بخاری، ج ۵

۹- منظور از برخورداری از حق عدالت قضایی یعنی چه؟

۶-

• حق برخورداری از عدالت قضایی

۹) شهروندان حق دادخواهی دارند و هرکس می‌تواند متناسب با نوع دادخواست خود به دادگاه مراجعه کند. شهروندان حق دارند در همه دادگاه‌ها برای خود وکیل مدافع انتخاب کنند. ۹)

۱۰- حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی یعنی چه؟ ۲ مورد مثال بزنید؟

۶-

• حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی*

۱۰) کلیه شهروندان حق دریافت خدمات عمومی به صورت برابر و عادلانه و در کوتاه‌ترین زمان ممکن را دارند. شهروندان حق دارند در مواردی مانند بیکاری، معلولیت، پیری، بازنشستگی، بی‌سرپرستی، از کار افتادگی و حوادث از تامین اجتماعی بهره‌مند شوند. هر شهروند حق دارد به آموزش و پرورش، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتش‌نشانی، پلیس و نظایر آن دسترسی آسان داشته باشد. شهروندان حق دارند در محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی زندگی کنند و از خدمات و امکانات بهداشتی و درمانی مناسب، به بهترین وجه برخوردار شوند. ۱۰)

۱۱) حکومت باید با برنامه‌ریزی مناسب، زمینه را برای رفع فقر و محرومیت و ایجاد رفاه عمومی و شرایط مناسب زندگی فراهم کند. ۱۱)

۱۱- وظیفه حکومت در رابطه با رفاه و تامین اجتماعی چیست؟

۱۲- مشارکت سیاسی یعنی چه؟

۱۳- مشارکت سیاسی مردم از چه راههایی ممکن است صورت بگیرد؟

-۶

۱۴- مردم در انتخابات چه نقش هایی می توانند داشته باشند؟

• حق مشارکت سیاسی

۱۲) مشارکت سیاسی یعنی اینکه هر شهروند بتواند در امور سیاسی جامعه دخالت کند و در سرنوشت کشور خود نقش داشته باشد. ۱۳) مشارکت سیاسی مردم ممکن است از راه های مختلفی چون شرکت در انتخابات، عضویت و همکاری در احزاب و انجمن های سیاسی، شرکت در راه پیمایی ها و تظاهرات صورت بگیرد. ۱۳)

۱۴) در انتخابات، مردم ممکن است انتخاب کننده باشند و به منظور انتخاب کارگزاران سیاسی در انتخابات شرکت کنند و یا خود داوطلب نمایندگی و به دست گرفتن امور حکومت باشند که در این حالت مردم باید به آنها رأی دهند. ۱۴)

بر اساس قانون اساسی جمهوری اسلامی ۱۵) مردم برای انتخاب برخی از کارگزاران مانند رئیس جمهور (رئیس قوه مجریه)، نمایندگان مجلس شورای اسلامی و یا اعضای شوراهای شهر و روستا به طور مستقیم به افراد مورد نظر خود رأی می دهند. ۱۵)

۱۶) در برخی موارد نیز انتخاب به صورت غیرمستقیم و با واسطه صورت می گیرد. برای مثال، در انتخاب رهبری، مردم اعضای مجلس خبرگان رهبری را انتخاب می کنند و به آنها رأی می دهند. سپس اعضای مجلس خبرگان که نمایندگان مردم هستند، رهبر را انتخاب می کنند. ۱۶)

۱۵- طبق قانون اساسی مردم چه کسانی را به طور مستقیم انتخاب می کنند؟

۱۶- طبق قانون اساسی مردم چه کسانی را به طور غیر مستقیم انتخاب می کنند؟

• حقوق فرهنگی

برخی از حقوق فرهنگی که در قانون اساسی مورد تأکید قرار گرفته، عبارتند از ۱۷) حمایت از تشکیل خانواده و پاسداری از روابط خانوادگی، حمایت از تعلیم و تربیت شایسته، آزاد بودن استفاده از زبان های قومی و محلی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی. ۱۷)

۱۷- برخی از حقوق فرهنگی که در قانون اساسی مورد توجه قرار گرفته اند را نام ببرید؟

• تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران

۱۸) بر اساس اصل چهارم قانون اساسی شهروندان مجاز نیستند برای استفاده از حقوق خود به منافع عمومی زیان برسانند و حقوق دیگران را ضایع کنند. ۱۸)

۱۸- اصل چهارم قانون اساسی چه چیزی را بیان می کند؟

مثال:

* همه افراد حق انتخاب شغل دلخواه و کسب درآمد دارند اما فرض کنید فردی بخواهد در شهر و در حیاط خانه خود دامداری ایجاد کند و دام پرورش دهد. از آنجا که این کار موجب آلودگی و ضرر رسیدن به بهداشت و سلامت ساکنان محله می شود، قانون چنین اجازه ای را به وی نمی دهد.

* همه افراد، مالک اتومبیل خود هستند و حق دارند در جاده ها رانندگی کنند اما نباید با سرعت غیر مجاز حرکت کنند؛ زیرا این کار به جان دیگران آسیب می رساند.

به مثال ها در رابطه با اصل ۴۰ قانون اساسی توجه کنید

فعالیت ۱- پ) ۱- ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او. ۲- حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست. ۳- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده. ۴- ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست. ۵- اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.

۱- به کمک دبیر، قانون اساسی را به کلاس بیاورید.

الف) با استفاده از قانون اساسی، توضیح اصول ۷ و ۲۰ را که در صفحات بعد نوشته نشده است، بنویسید.

ب) در مقابل هریک از حقوق شهروندی که در این درس نوشته شده است، یک یا چند اصل قانون اساسی را که به آن مربوط می شود پیدا کنید و شماره آن را در کنار مطلب مربوط بنویسید.

پ) در اصل ۲۱ قانون اساسی، دولت موظف شده است تا حقوق زنان را در تمام جهات، با رعایت موازین اسلامی تضمین کند. به این اصل مراجعه و برخی موارد آن را در کلاس مطرح کنید.

(توجه: برخی از اصول قانون اساسی ممکن است دو یا چند مورد از حقوق شهروندی را پوشش دهند و برخی از حقوق نیز ممکن است چند اصل را شامل شوند.)

تکالیف شهروندی

هر شهروند در قبال حقوق شهروندی، تکالیف و تعهداتی نیز دارد که برخی از مهم ترین آنها عبارتند از:

۱۹- مهمترین تکالیف شهروندی را نام ببرید؟

۱۹-

● رعایت قانون و مقررات ۲۰- نادیده گرفتن قانون یا تخلف و سرپیچی از آن موجب چه می شود؟

یکی از تکالیف مهم شهروندان، احترام به قانون و رعایت آن است. نادیده گرفتن قانون یا سرپیچی و تخلف از آن

۲۰) موجب اختلال و هرج و مرج در جامعه می شود.

البتة قانون وقتی جایگاه واقعی خود را در جامعه پیدا می کند که همه افراد، اعم از کارگزاران و مسئولان و مردم، آن

را رعایت کنند و به آن پایبند باشند.

۲۱- چه زمانی قانون جایگاه واقعی خود را در جامعه پیدا می کند؟

۱۹-

۲۲- برنامه های عمرانی، اقتصادی و اجتماعی دولت چه زمانی ثمر می دهد و

● همکاری با دولت به هدف می رسد؟

برنامه ها و اقدامات عمرانی، اقتصادی و اجتماعی حکومت ها از زمانی ثمر می دهد و به هدف می رسد که شهروندان نسبت

به پیشرفت کشور دلسوز و حساس باشند و با دولت مشارکت و همکاری کنند.

۲۳- پیام مقام معظم رهبری در نوروز ۹۴ درباره همکاری مردم و دولت چه بود؟

... دولت کارگزار ملت است و ملت کارفرمای دولت است.

هرچه بین ملت و دولت صمیمیت بیشتر و همدلی بیشتری باشد، کارها

بهتر پیش خواهد رفت. . .

من این شعار را برای امسال انتخاب کردم:

دولت و ملت، همدلی و هم‌زبانی

شعار سال ۱۳۹۴

از فرمایشات مقام معظم رهبری در پیام نوروزی

سال ۱۳۹۴

۲۵- عوارض را با مثال تعریف کنید؟

۱۹- پرداخت مالیات و عوارض

سال گذشته خواندید که دولت برای انجام دادن کارهای عمرانی و خدمت رسانی به مردم، به درآمد نیاز دارد. بخشی از درآمدهای دولت از راه مالیات و عوارض تأمین می‌شود.

۲۴) مالیات مبلغی است که شهروندان بر اساس قانون و به صورت بلاعوض به دولت پرداخت می‌کنند تا صرف هزینه‌های عمومی کشور شود. ۲۴

۲۵) عوارض مبلغی است که شهروندان در مقابل دریافت خدمتی از دستگاه‌های اداری و دولتی، به آنها می‌پردازند؛ برای مثال، پولی که بابت امتیاز شمارگر (کنترل) آب و برق، صدور گواهی نامهٔ رانندگی، عبور از بزرگراه‌ها یا وارد کردن کالا به کشور و مانند آن پرداخت می‌شود. ۲۵

۱۹- ۲۶- اگر عناصر قدرت وجود نداشته باشد سرنوشت کشورمان چگونه خواهد بود؟

۱۹- حفظ و تقویت اقتدار کشور

۲۷- اقتدار چیست؟

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَاعِدُوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»؛ یعنی

هر چه می‌توانید در مقابل دشمنان قوی شوید. ۲۶) وقتی عناصر قدرت در کشور وجود نداشته باشد، قدرت‌های مستکبر جهان، ما را وادار به اطاعت می‌کنند و به راحتی می‌توانند بر سرنوشت و آیندهٔ کشور عزیزمان مسلط شوند. ۲۶) اقتدار این است که علم، اقتصاد، سازندگی، پیشرفت، عزت و اعتبار بین‌المللی و همچنین توان دفاعی کشور، به وسیلهٔ نیروهای داخلی و از درون یک ملت، جوشیده و تقویت شود. حفظ و تقویت

این عناصر اقتدار، یک تکلیف ضروری بر همهٔ مردم ایران اسلامی است. ۲۷)

علاوه بر ۲۸) وظیفه عمومی مردم در حفظ قدرت کشور، نیروهای نظامی و انتظامی نیز، به شکل خاص وظیفهٔ تأمین امنیت کشور و حراست از مرزهای کشور را برعهده دارند. ۲۸)

۲۹) عضویت در بسیج و انجام خدمت سربازی توسط پسران، در راستای همین وظیفه انجام

می‌گیرد. ۲۹- دو مورد از وظایف مردم در حفظ و اقتدار ۲۸- تأمین امنیت کشور و حراست از مرزهای آن بر عهده چه کسانی است؟ کشور را نام ببرید؟

۱۹- ۳۰- طبق اصل ۸ قانون اساسی امر به معروف و نهی از

۱۹- امر به معروف و نهی از منکر منکر وظیفه چه کسانی است؟

اصل ۸ قانون اساسی می‌گوید: (در جمهوری اسلامی ایران دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی

و متقابل بر عهدهٔ مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. ۳۰)

فعالیت ۲) در دوره قاجار و پهلوی: عدم مشارکت مردم در امور سیاسی کشور - عدم وجود آزادی بیان و اظهار نظر - در آن دوره مردم به عنوان رعیت شناخته می‌شدند نه شهروند - دسترسی کم مردم به رفاه و تأمین اجتماعی

فعالیت

۲- گفت و گو کنید: با توجه به آنچه در درس تاریخ امسال خواندید، چند مورد از حقوق شهروندی را که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است، با حقوق مردم در دورهٔ قاجاریه و پهلوی مقایسه کنید. از این مقایسه چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟ مردم برای به دست آوردن حقوق شهروندی خود چه تلاش‌هایی کرده‌اند؟

۳- کار برگه شمارهٔ (۱۶) را کامل کنید.

۴- الف) منظور از حق برخورداری از تأمین اجتماعی چیست؟ توضیح دهید. ب) کدام اصل قانون اساسی کشور ما مربوط به حق تأمین اجتماعی است؟ اصل ۲۹

گزیده اصول قانون اساسی

فعالیت ۱- ب) حق مشارکت سیاسی

اصل ۶:

در جمهوری اسلامی ایران امور کشور باید به اتکای آرای عمومی اداره شود؛ از راه انتخابات: انتخاب رئیس جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراهای و نظایر اینها، یا از راه همه پرسی در مواردی که در اصول دیگر این قانون معین می گردد.

اصل ۳۴: حق برخورداری از عدالت قضایی

دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می تواند به منظور دادخواهی به دادگاه های صالح رجوع نماید. همه افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد.

اصل ۲۰: همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق

اصل ۷۶: انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.

مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.

اصل ۸۱:

دادن امتیاز تشکیل شرکت ها و مؤسسات در امور تجاری، صنعتی، کشاورزی، معادن و خدمات، به خارجیان مطلقاً ممنوع است.

اصل ۲۹: حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی

برخورداری از تامین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی. دولت موظف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یکایک افراد کشور تامین کند.

اصل ۷: طبق دستور قرآن کریم: «و امرهم شوری بینهم» و «شاوورهم فی الامر»، شوراهای، مجلس شورای اسلامی، شورای استان،

شهرستان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم گیری و اداره امور کشورند.

موارد، طرز تشکیل و حدود اختیارات و وظایف شوراهای را این قانون و قوانین ناشی از آن معین می کند.

حقوق فرهنگی

اصل ۱۰: از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است، همه قوانین و مقررات و برنامه ریزی های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

اصل ۲۸:

هر کس حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست، برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی برای احراز مشاغل را ایجاد نماید.

اصل ۳۱: حق برخورداری از رفاه و تامین اجتماعی

داشتن مسکن متناسب با نیاز، حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند، به خصوص روستائینان و کارگران، زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.

اصل ۱۵:

زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.

طاغوت : این واژه در قرآن کریم آمده است. طاغوت از «طغیان» به معنای تعدی و تجاوز از حد و مرز است و مراد از آن، خدایان دروغین، حاکمان ستمگر، بت‌ها و هر معبودی غیر از پروردگار یکتاست.

جمهوری : حکومت غیر پادشاهی و غیر موروثی، نوعی حکومت که در آن مردم با رأی مستقیم و غیرمستقیم، مسئولان اداره کشور را برمی‌گزینند و افراد منتخب براساس قانون، اختیارات معینی دارند.

تأمین اجتماعی : هر نوع برنامه حمایت اجتماعی که به موجب قانون یا قرارداد برقرار می‌شود و هدف آن تأمین میزانی از درآمد مالی برای افرادی است که با مشکلاتی چون بیکاری، بازنشستگی، از کار افتادگی و مانند آن مواجه شده‌اند.

تمامیت ارضی : یعنی قلمرو یک کشور تجزیه‌ناپذیر است و مرزهای آن باید از حمله و تجاوز هر گروه یا کشور دیگر مصون بماند و کل سرزمین حفظ شود.

به کار بندیم

- ۱- به‌طور گروهی پوستری طراحی کنید که یکی از حقوق شهروندی و یک تکلیف مربوط به آن را نشان بدهد. پیام کوتاهی نیز روی آن بنویسید. پوسترها را در کلاس یا راهرو مدرسه نصب کنید.
- ۲- الف) درباره «سازمان تأمین اجتماعی» و نقش و کارکرد آن در جامعه پرس‌وجو و نتیجه را در کلاس ارائه کنید.
ب) در صورتی که اعضای خانواده یا بستگان شما از یک یا چند نوع خدمات سازمان تأمین اجتماعی استفاده می‌کنند، این خدمات را در کلاس توضیح دهید.
- ۳- به‌طور گروهی یا فردی، نامه‌ای به نمایندگان شورای اسلامی شهر یا روستای محل زندگی خود بنویسید و در آن یکی از مسائل و مشکلات منطقه خود را مطرح کنید و برای حل آن پیشنهادی بدهید.
نامه‌ها را با کمک و راهنمایی دبیر و توسط مدرسه برای شورا ارسال کنید.